Pojęcia kluczowe: *amicus curiae, interwencja strony trzeciej, TSUE, ETPCz, interes w rozstrzygnięciu sprawy*

Barbara Sikoń

Amicus curiae i interwencja podmiotów trzecich przed TSUE i ETPCz – zasady, praktyka i znaczenie przesłanki interesu w rozstrzygnięciu sprawy

Abstrakt

Artykuł analizuje rolę i znaczenie instytucji *amicus curiae* w postępowaniach przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) oraz Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (ETPCz). Przedstawia porównawczą charakterystykę regulacji prawnych, praktyki orzeczniczej oraz funkcji, jakie pełnią interwencje podmiotów trzecich w obu systemach. Wskazuje, że w TSUE możliwości udziału *amicus curiae* są ściśle ograniczone przepisami i wymagają spełnienia rygorystycznych przesłanek proceduralnych, zwłaszcza w postępowaniach prejudycjalnych, gdzie interwencja jest możliwa wyłącznie dla podmiotów już uczestniczących w postępowaniu krajowym. W postępowaniach bezpośrednich przed TSUE krąg podmiotów uprawnionych do interwencji jest szerszy, jednak wymaga wykazania interesu w rozstrzygnięciu sprawy, który musi być zarówno bezpośredni, jak i aktualny. Natomiast w ETPCz system jest znacznie bardziej elastyczny – Przewodniczący Trybunału może dopuścić do udziału każdą zainteresowaną osobę lub organizację, jeśli leży to w interesie wymiaru sprawiedliwości, bez konieczności wykazywania statusu „ofiary" naruszenia praw konwencyjnych. Artykuł podkreśla, że interwencje *amicus curiae* przyczyniają się do obiektywizacji procesu, wszechstronnego rozpoznania sprawy oraz podniesienia jakości orzecznictwa, a ich rola – zwłaszcza w ETPCz – systematycznie rośnie, co sprzyja lepszej ochronie praw człowieka i praworządności w Europie.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

I. Wprowadzenie

Wraz ze wzrostem znaczenia ochrony praw człowieka oraz roli TSUE i ETPCz jako instytucji strzegących porządku prawnego, coraz większe znaczenie zyskuje udział podmiotów trzecich w postępowaniach sądowych – w szczególności w formule *amicus curiae*. Instytucja ta wywodzi się z tradycji prawa anglosaskiego. Służy wniesieniu do postępowania dodatkowej perspektywy – prawnej, faktycznej lub eksperckiej – przez podmiot niebędący formalną stroną sporu. Jej celem jest wsparcie sądu w dokonaniu możliwie pełnego, wyważonego i obiektywnego rozstrzygnięcia.

Pomimo rosnącego zainteresowania i ugruntowanej pozycji *amicus curiae* w praktyce sądów międzynarodowych, status prawny tej instytucji wciąż pozostaje przedmiotem rozbieżności interpretacyjnych i niepełnej regulacji prawnej. W szczególności w Europie kontynentalnej występują istotne rozbieżności co do zakresu dopuszczalności takich interwencji, ich skutków procesowych oraz relacji między formalną interwencją a funkcją „przyjaciela sądu". Dodatkowym problemem są ograniczenia proceduralne, które ograniczają możliwość aktywnego udziału organizacji społecznych w postępowaniach prejudycjalnych czy w skargach bezpośrednich przed TSUE – choć ich głos mógłby wnieść istotny wkład merytoryczny w rozpoznanie sprawy[1].

Celem niniejszego opracowania jest wykazanie, że model udziału podmiotów trzecich w postępowaniach przed TSUE jest nadmiernie sformalizowany i w praktyce utrudnia efektywne wykorzystanie instytucji *amicus curiae* jako narzędzia wsparcia wymiaru sprawiedliwości. W zestawieniu z otwartym i elastycznym podejściem ETPCz, który aktywnie korzysta z opinii organizacji pozarządowych i instytucji eksperckich, system TSUE jawi się jako nieprzystający do współczesnych standardów pluralizmu argumentacyjnego w sprawach o znaczeniu społecznym.

W artykule przedstawiono porównawczą analizę regulacji i praktyki dopuszczania *amicus curiae* oraz innych form interwencji podmiotów trzecich w postępowaniach przed TSUE i ETPCz. Szczególna uwaga została poświęcona różnicom strukturalnym i funkcjonalnym obu modeli – ze wskazaniem barier prawnych oraz potencjalnych kierunków rozwoju. Niniejsza praca podejmuje również analizę możliwości udziału „przyjaciela sądu" zarówno w postępowaniu prejudycjalnym, jak i w postępowaniach w sprawach skarg bezpośrednich przed TSUE – w szczególności tych dotyczących kontroli legalności aktów prawnych, stwierdzenia naruszenia obowiązków oraz odpowiedzialności pozaumownej UE. Zasadniczym pytaniem, na które odpowiada niniejsze opracowanie, jest to, czy obowiązujące ograniczenia przed TSUE dają się pogodzić z zasadą rzetelnego procesu oraz potrzebą zapewnienia szerokiej, reprezentatywnej debaty prawnej w sprawach o znaczeniu ogólnounijnym. Poddana zostanie analizie

1 D. Horodyski, *Rola amicus curiae w arbitrażu inwestycyjnym*, „Przegląd Prawa Handlowego" 2017/7, s. 34–40.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

kwestia tego, czy istnieje potrzeba jego modyfikacji w kierunku większej przejrzystości, dostępności i jednolitości.

W niniejszej pracy wykorzystano następujące metody – badawczą analityczną, porównawczą i dogmatyczną, rozumianą jako analiza i wykładnia obecnie obowiązujących przepisów prawa z uwzględnieniem poglądów wyrażonych w orzecznictwie oraz doktrynie.

Uzasadnieniem podjęcia rozważań w tym zakresie jest rosnące znaczenie interwencji podmiotów trzecich – w szczególności *amicus curiae* – w praktyce sądów międzynarodowych, przy równoczesnym braku spójnej i pogłębionej analizy tego zagadnienia w polskiej literaturze prawniczej. Problem ten nie doczekał się dotychczas wyczerpującego opracowania ani w doktrynie prawa unijnego, ani w literaturze poświęconej postępowaniom przed ETPCz, a dostępne publikacje są nieliczne i fragmentaryczne. W szczególności brakuje szerokich i kompleksowych ujęć porównawczych, uwzględniających zarówno aspekt formalny, jak i praktyczne konsekwencje udziału podmiotów trzecich przed TSUE i ETPCz. Wobec coraz częstszych interwencji organizacji pozarządowych, instytucji międzynarodowych oraz innych uczestników życia publicznego w postępowaniach przed tymi trybunałami, konieczne jest zbadanie przesłanek dopuszczalności takiego udziału, wymogów formalnych oraz rzeczywistego wpływu na przebieg postępowania i treść orzeczeń. Zagadnienie to ma znaczenie nie tylko teoretyczne, lecz również praktyczne – zwłaszcza z perspektywy ochrony praw jednostki i legitymizacji orzecznictwa sądów międzynarodowych.

II. Definicja, geneza i rola *amicus curiae*

Współczesne postępowania sądowe, zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym, coraz częściej korzystają z instytucji *amicus curiae*. Pojęcie to, choć wywodzi się z tradycji prawa rzymskiego oraz anglosaskiego systemu *common law*, zyskało szerokie zastosowanie w systemach prawnych na całym świecie, w tym również w Europie kontynentalnej[2].

Amicus curiae, czyli „przyjaciel sądu", to osoba fizyczna, organizacja lub instytucja, która nie jest formalnie stroną postępowania sądowego, lecz z własnej inicjatywy lub na zaproszenie sądu przedstawia sądowi opinię prawną, ekspertyzę, analizę lub stanowisko dotyczące istotnych aspektów sprawy. Celem działania *amicus curiae* nie jest reprezentowanie interesów stron postępowania, lecz dostarczenie sądowi pogłębionej analizy prawnej, faktycznej, społecznej, gospodarczej, medycznej lub naukowej umożliwiającej wydanie bardziej obiektywnego i wszechstronnego rozstrzygnięcia[3].

2 R. Mackenzie, C. Romano, P. Sands, *Manual on International Courts and Tribunals*, Oxford 2010, s. 134–135.

3 M. Bobek, *Selected Aspects of the Amicus Curiae Brief in the European Legal Context*, Cambridge 2001, s. 357–388.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

Geneza tej instytucji sięga prawa rzymskiego, w którym osoby trzecie wspierały organ orzekający poprzez wiedzę i autorytet[4]. Jednakże współczesne znaczenie i funkcja *amicus curiae* ukształtowały się przede wszystkim w tradycji *common law*, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, gdzie pełni ona istotną rolę w postępowaniach przed sądami najwyższymi i konstytucyjnymi. W tych jurysdykcjach uznaje się ją za jeden z istotnych elementów pluralizmu argumentacyjnego oraz za narzędzie umożliwiające społeczeństwu obywatelskiemu wpływ na kształtowanie prawa[5].

W Europie instytucja *amicus curiae* została zaimplementowana zarówno w postępowaniach krajowych, jak i międzynarodowych – w szczególności przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) oraz Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (ETPCz). Choć funkcja ta może przypominać interwencję strony trzeciej, jej istotną cechą pozostaje brak statusu formalnego uczestnika postępowania oraz ograniczony wpływ procesowy. Zakres dopuszczenia do udziału w sprawie oraz skutki przedstawionego stanowiska są różne w zależności od sądu i rodzaju postępowania[6].

W doktrynie podkreśla się, że *amicus curiae* nie jest reprezentantem żadnej ze stron, nie posiada uprawnień procesowych typowych dla uczestników postępowania, a jego rola polega na dostarczaniu sądowi dodatkowych, pogłębionych informacji i analiz, które wzbogacają kontekst prawny sprawy w sprawach precedensowych, o dużym znaczeniu społecznym lub wymagających specjalistycznej wiedzy[7]. W praktyce opinie *amicus curiae* bywają przygotowywane przez renomowane organizacje pozarządowe, instytuty naukowe, agencje międzynarodowe czy też niezależnych ekspertów, a ich wartość merytoryczna bywa wysoko oceniana przez sądy[8].

III. Podstawy prawne i procedura dla *amicus curiae*

Udział *amicus curiae* przed ETPCz został uregulowany w art. 36 ust. 2 EKPC[9] oraz w art. 44 Regulaminu Trybunału[10]. Przewodniczący Trybunału może zaprosić każdą zainteresowaną osobę lub organizację do złożenia pisemnych uwag lub udziału w rozprawie, jeśli uzna to za leżące w interesie wymiaru sprawiedliwości. Warto podkreślić, iż organizacje i osoby trzecie mogą także same występować z wnioskiem

4 J. Resnik, *Amicus Curiae: Ethical, Legal and Procedural Aspects*, „University of Chicago Law Review" 2003/70, s. 604–605.

5 A. Chayes, *The Role of the Judge in Public Law Litigation*, „Harvard Law Review" 1976/89, s. 1281–1284.

6 A. Ciampi, *The Role of Amici Curiae before International Criminal Tribunals*, „Journal of International Criminal Justice" 2001/4, s. 888.

7 K. Ziegler, *Strengthening the Rule of Law through Amicus Curiae Submissions in the European Court of Human Rights*, „Human Rights Law Review" 2017/17, s. 130–132.

8 R. De Búrca, *The European Court of Justice and Civil Society: Litigation and Governance*, „Civil Society and the European Union" 2013, s. 100–102.

9 Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r., zmieniona Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. nr 61 poz. 284 ze zm.), dalej: EKPC.

10 Regulamin Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (Rules of Court), aktualnie obowiązujący w wersji z 28.04.2025 r., dostępny na stronie internetowej Trybunału (www.echr.coe.int).

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

o dopuszczenie do udziału w charakterze *amicus curiae*, a decyzja w tym zakresie należy do Trybunału.

W przeciwieństwie do ETPCz, regulacje TSUE w zakresie udziału osób trzecich są znacznie bardziej sformalizowane. W postępowaniach prejudycjalnych toczących się na podstawie art. 267 TFUE[11] możliwość interwencji jest ograniczona do podmiotów, które były stroną lub interwenientem na etapie postępowania krajowego[12]. Natomiast w postępowaniach bezpośrednich – przykładowo w ramach skargi o stwierdzenie nieważności aktu prawa Unii Europejskiej na podstawie art. 263 TFUE – interwencja jest dopuszczalna jedynie wówczas, gdy wnioskodawca wykaże interes w rozstrzygnięciu sprawy, a jego udział mieści się w zamkniętym katalogu uprawnionych, określonym w art. 40 Statutu TSUE[13].

Podstawowym celem instytucji *amicus curiae* jest wsparcie sądu w wydaniu sprawiedliwego, rzetelnego i dobrze uzasadnionego wyroku. *Amicus curiae* dostarcza sądowi: specjalistycznej wiedzy z zakresu prawa, nauki, techniki czy praktyki społecznej, argumentów i analiz nieuwzględnionych przez strony postępowania z uwagi na brak wiadomości specjalnych, szerszego kontekstu społecznego, gospodarczego lub międzynarodowego sprawy, a także perspektywy grup społecznych, które mogą być dotknięte rozstrzygnięciem, ale nie są formalnie stronami postępowania. Umożliwia to sądowi wszechstronne uwzględnienie istotnych aspektów sprawy i w konsekwencji wydanie właściwego wyroku, który nie tylko rozstrzyga spór między stronami, ale także odpowiada na szersze potrzeby społeczne i systemowe.

W praktyce *amicus curiae* jest wykorzystywany głównie w sprawach dotyczących praw człowieka, ochrony środowiska, wolności obywatelskich, praw mniejszości, kwestii konstytucyjnych czy regulacji gospodarczych. Tytułem egzemplifikacji, przed ETPCz regularnie interweniują organizacje pozarządowe jak na przykład Amnesty International, Human Rights Watch, instytucje naukowe, stowarzyszenia branżowe, a także organy międzynarodowe, takie jak Komisarz Praw Człowieka Rady Europy[14].

W orzecznictwie ETPCz i TSUE podkreśla się, że udział *amicus curiae* przyczynia się do obiektywizacji procesu, podnosi jakość orzecznictwa i wzmacnia ochronę praw człowieka oraz interesu publicznego. *Amicus curiae* to instytucja, której znaczenie w systemach międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości systematycznie wzrasta. Pozwala sądom korzystać z wiedzy i doświadczenia podmiotów niebędących stronami postępowania, co sprzyja wydawaniu bardziej sprawiedliwych i wszechstronnych wyroków. Udział *amicus curiae* jest szczególnie cenny w sprawach precedensowych,

11 Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (Dz.U. z 2004 r. nr 90 poz. 864/2 ze zm.), dalej: TFUE.

12 M. Broberg, N. Fenger, *Preliminary References to the European Court of Justice*, Oxford 2021, s. 186–192.

13 Protokół (nr 3) w sprawie Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (Dz.U. UE. C. z 2008 r. nr 115, s. 210), dalej: TSUE.

14 M. A. Nowicki, *S. i Marper przeciwko Wielkiej Brytanii – wyrok ETPC z dnia 4 grudnia 2008 r., skarga nr 30562/04 i 30566/04* (w:) M.A. Nowicki, *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2008*, Warszawa 2009, s. 189.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

złożonych lub o dużym znaczeniu społecznym, gdzie konieczne jest uwzględnienie szerokiego spektrum argumentów i perspektyw. Tym samym instytucja *amicus curiae* odgrywa relewantną rolę w procesie demokratyzacji, transparentności i zwiększania efektywności wymiaru sprawiedliwości[15].

IV. Najczęstsze typy organizacji pełniące funkcję *amicus curiae*

Najliczniejszą i najbardziej aktywną grupę uczestników postępowań sądowych w charakterze *amicus curiae* stanowią organizacje pozarządowe. Obecność organizacji pozarządowych jest szczególnie widoczna w sprawach dotyczących praw człowieka, ochrony środowiska, praw mniejszości, wolności obywatelskich oraz równości. Organizacje te dysponują często unikalną wiedzą ekspercką, doświadczeniem w pracy z konkretnymi grupami społecznymi oraz szeroką perspektywą międzynarodową. Ich interwencje przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (ETPCz) stają się coraz liczniejsze, co świadczy o rosnącym znaczeniu ich głosu w kształtowaniu europejskich standardów prawnych. Do najczęściej występujących organizacji pozarządowych w tej roli należą m.in.: Amnesty International, Human Rights Watch, European Roma Rights Centre, ClientEarth, Pesticide Action Network Europe oraz European Environmental Bureau[16].

Drugą istotną kategorię stanowią instytucje naukowe i badawcze – w tym uniwersytety, instytuty naukowe oraz think-tanki. Ich zaangażowanie w charakterze *amicus curiae* umożliwia sądom dostęp do aktualnej wiedzy naukowej oraz specjalistycznych analiz i ekspertyz dotyczących zagadnień prawnych, społecznych czy technicznych. Przykładowe podmioty to: wydziały prawa uniwersytetów europejskich, Instytut Nauk Prawnych PAN oraz ośrodki analityczne zajmujące się politykami publicznymi[17].

W sprawach dotyczących wolności religijnej, praw mniejszości narodowych lub etnicznych oraz szeroko rozumianych zagadnień społecznych głos zabierają także organizacje reprezentujące wspólnoty wyznaniowe, mniejszości narodowe i środowiska osób z niepełnosprawnościami. Ich udział umożliwia sądom uwzględnienie punktu widzenia grup szczególnie narażonych na skutki rozstrzygnięcia. Przykłady takich podmiotów to Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen, organizacje mniejszości narodowych oraz fundacje działające na rzecz osób z niepełnosprawnością[18].

Instytucje pełniące funkcję *amicus curiae* to zazwyczaj podmioty o ugruntowanej pozycji, doświadczeniu w działalności rzeczniczej oraz eksperckiej. Ich udział służy

15 Opinia Rzecznik Generalnej E. Sharpston z 10.09.2015 r. w sprawie C83/14, *CHEZ RB Bulgaria AD*, pkt 77–85.

16 S. De Vido, *The Role of NGOs in the Amicus Curiae Mechanism before the ECtHR*, „EJIL" 2020/31(1), s. 210–213.

17 D. Horodyski, *Rola…*, s. 34–40.

18 M. Broberg, N. Fenger, *Preliminary…*, s. 185–195.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

dostarczeniu sądowi pogłębionej argumentacji, prezentacji ustaleń opartych na badaniach naukowych oraz przedstawieniu szerszego kontekstu społecznego czy prawnego[19].

W przypadku ETPCz udział *amicus curiae* opiera się na decyzji Trybunału, zgodnie z art. 36 ust. 2 EKPC i art. 44 Regulaminu Trybunału. Przewodniczący może zaprosić wskazane podmioty do złożenia uwag lub dopuścić ich udział na wniosek, jeśli uzna to za słuszne z perspektywy interesu wymiaru sprawiedliwości. Natomiast przed TSUE udział organizacji trzecich podlega ścisłym wymogom proceduralnym – zwłaszcza w ramach postępowań prejudycjalnych, gdzie możliwość interwencji jest zasadniczo ograniczona.

V. Podstawy prawne możliwości interwencji w postępowaniu prejudycjalnym

Postępowanie prejudycjalne, przewidziane w art. 267 TFUE, stanowi kluczowy mechanizm współpracy pomiędzy sądami krajowymi a Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Jego podstawowym celem jest zapewnienie jednolitej wykładni prawa unijnego we wszystkich państwach członkowskich poprzez umożliwienie sądom krajowym kierowania pytań dotyczących interpretacji lub ważności przepisów prawa UE. W praktyce postępowanie to odgrywa zasadniczą rolę w procesie integracji europejskiej. Niemniej jednak możliwości udziału osób trzecich w tym trybie są istotnie ograniczone w porównaniu z postępowaniami bezpośrednimi przed TSUE. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera pytanie o możliwość uczestnictwa tych podmiotów, które – choć nie były stronami postępowania krajowego – mogą być istotnie zainteresowane skutkami wykładni dokonanej przez Trybunał[20].

Zgodnie z art. 23 Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, w postępowaniu prejudycjalnym prawo do przedstawienia uwag pisemnych przysługuje wyłącznie stronom postępowania głównego, państwom członkowskim, Komisji Europejskiej oraz, jeżeli dotyczy to danego przypadku, instytucjom, organom lub jednostkom organizacyjnym Unii, które przyjęły akt będący przedmiotem pytania. Przepis ten ma charakter enumeratywny i nie przewiduje udziału osób fizycznych ani prawnych, które nie brały udziału w postępowaniu krajowym – nawet jeśli posiadają one interes prawny w rozstrzygnięciu[21].

Potwierdza to również art. 97 Regulaminu postępowania przed TSUE[22], zgodnie z którym stronami postępowania głównego są wyłącznie te podmioty, które zostały

19 M. Broberg, N. Fenger, *Preliminary…*, s. 185–195..

20 A. Kastelik-Smaza, *Pytania prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej a ochrona praw jednostki*, Warszawa 2010, s. 45–47.

21 A. Wróbel, K. Ziemski, *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2021, t. 2, s. 1395–1396.

22 Regulamin postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości (Dz.U. UE. L. z 2012 r. nr 265, s. 1 z późn. zm.).

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

wskazane jako takie przez sąd krajowy kierujący pytanie prejudycjalne. W konsekwencji możliwość interwencji w postępowaniu prejudycjalnym przed TSUE jest ściśle powiązana z uprzednim uzyskaniem statusu strony w postępowaniu krajowym.

VI. Warunki dopuszczenia do interwencji

Aby podmiot trzeci mógł uczestniczyć w postępowaniu prejudycjalnym przed TSUE, musi zostać dopuszczony do udziału w postępowaniu głównym przez sąd krajowy przed skierowaniem pytania prejudycjalnego. Dopiero wówczas – zgodnie z art. 23 Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – uzyskuje on prawo do składania pisemnych uwag przed Trybunałem. Jak podkreślono w orzecznictwie TSUE, w tym m.in. w postanowieniu Prezesa Trybunału z dnia 16.12.2009 r. w sprawach połączonych C-403/08 i C-429/08, osoba, która nie uzyskała statusu interwenienta przed sądem krajowym, nie jest uprawniona do przedstawiania stanowiska przed TSUE[23].

Warto zaznaczyć, że nawet jeśli podmiot uzyskał status interwenienta w postępowaniu krajowym, nie zawsze automatycznie zostaje uznany za stronę w rozumieniu art. 23 Statutu TSUE. Sąd krajowy powinien każdorazowo ocenić charakter i zakres interwencji oraz przekazać odpowiednią informację Trybunałowi.

VII. Zakres interwencji podmiotów trzecich w postępowaniu prejudycjalnym

Interwencja podmiotów trzecich w postępowaniu prejudycjalnym przed TSUE ma charakter wtórny i jest ściśle ograniczona przez charakter tego postępowania. Zgodnie z art. 97 Regulaminu postępowania przed TSUE interwenient przystępuje do sprawy w stanie, w jakim znajduje się ona w chwili jego zgłoszenia, bez możliwości wprowadzania nowych zarzutów ani rozszerzania zakresu sprawy. Oznacza to, że nie może on przedstawiać nowych podstaw roszczeń ani rozszerzać zakresu pytań prejudycjalnych. Rola interwenienta ogranicza się do poparcia stanowiska jednej ze stron lub przedstawienia własnej perspektywy w ramach już istniejących zarzutów i żądań[24].

Z uwagi na niesporny charakter postępowania prejudycjalnego, które nie służy rozstrzyganiu konkretnego sporu, lecz udzieleniu wykładni prawa unijnego lub ocenie ważności unijnego aktu, udział interwenientów traktowany jest przez Trybunał restrykcyjnie. Ich rola ogranicza się do przedstawienia informacji, które mogą pomóc w wydaniu użytecznej odpowiedzi sądowi krajowemu[25].

23 T. Tridimas, *The General Principles of EU Law*, Oxford 2006, s. 420–421.

24 R. Barents, *The Autonomy of Community Law*, Londyn 2004, s. 215–217.

25 K. Lenaerts, I. Maselis, K. Gutman, *EU Procedural Law*, Oxford 2014, s. 478–481.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

VIII. Stanowisko doktryny w sprawie interwencji w postępowaniu prejudycjalnym przed TSUE

W literaturze przedmiotu konsekwentnie podkreśla się, że możliwości interwencji osób trzecich – takich jak organizacje pozarządowe, stowarzyszenia czy inne podmioty – w postępowaniu prejudycjalnym przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej są bardzo ograniczone i mają charakter wyjątkowy[26]. Wynika to z literalnej wykładni art. 23 Statutu TSUE oraz przepisów proceduralnych, które w sposób zamknięty określają katalog uczestników tego postępowania[27].

Jak wskazuje Jasper Krommendijk, udział zainteresowanych osób fizycznych i prawnych – w tym organizacji pozarządowych – w ramach procedury prejudycjalnej jest możliwy wyłącznie wówczas, gdy dany podmiot uzyskał status strony lub interwenienta w postępowaniu krajowym przed sądem, który skierował pytanie prejudycjalne. Oznacza to, że kluczowe znaczenie ma nie tyle sama wola uczestnictwa w postępowaniu unijnym, ile wcześniejsze dopuszczenie do udziału na poziomie krajowym. Pozycja tych podmiotów jest znacznie słabsza niż państw członkowskich czy Komisji Europejskiej, które – na mocy art. 23 Statutu TSUE – posiadają nieograniczone prawo do składania uwag[28].

W doktrynie podkreśla się również, że strony postępowania krajowego nie dysponują egzekwowalnym prawem do żądania skierowania pytania prejudycjalnego. Decyzja w tym zakresie – zarówno co do jej podjęcia, jak i treści pytania – należy wyłącznie do sądu krajowego, który korzysta z szerokiego zakresu uznania. Jak zauważa Krommendijk, art. 267 TFUE nie stanowi środka odwoławczego przysługującego stronom, a Trybunał wielokrotnie zaznaczał, że pytanie prejudycjalne nie może być inicjowane przez uczestników postępowania, lecz wyłącznie przez sąd[29].

Nawet w przypadku dopuszczenia do udziału w postępowaniu prejudycjalnym rola interwenienta jest ściśle ograniczona. Zgodnie z art. 97 Regulaminu postępowania przed TSUE interwenient musi przyjąć sprawę w stanie, w jakim się ona znajduje w momencie jego przystąpienia. Nie ma on prawa do wnoszenia nowych roszczeń ani rozszerzania zakresu pytań – jego funkcja sprowadza się do przedstawienia argumentacji w ramach już istniejących zarzutów.

W literaturze zwraca się uwagę, że realna możliwość interwencji zależy w dużej mierze od regulacji krajowych i uznania sądu odsyłającego. To sąd krajowy decyduje, kto zostaje formalnie uznany za stronę postępowania głównego – a tylko takie

26 T. Tridimas, *General…*, s. 444–446.

27 Wyrok TSUE z dnia 6.10.2015 r., C-61/14, *Orizzonte Salute – Studio Infermieristico Associato v. Azienda Pubblica di Servizi alla Persona San Valentino – Città di Levico Terme i in.*, LEX nr 1812414.

28 J. Krommendijk, *The Preliminary Reference Procedure and the Lack of Effective Judicial Protection by the Court of Justice of the EU: An Analysis of Dutch Cases and CJEU Judgments*, „Common Market Law Review" 2020/57, s. 1321–1322.

29 J. Krommendijk, *The Preliminary…*, s. 1321–1322.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

podmioty mają prawo do przedstawienia uwag przed TSUE. Sugeruje się przy tym, że sądy krajowe powinny zachować „proporcjonalną powściągliwość" przy dopuszczaniu interwenientów, co w praktyce ogranicza możliwości udziału podmiotów trzecich na etapie unijnym[30].

Choć w wyjątkowych przypadkach Trybunał dopuścił do udziału w postępowaniu podmiot, który nie był stroną postępowania przed sądem odsyłającym, jak na przykład w wyroku z dnia 27.02.2018 r., C-266/16, *Western Sahara Campaign UK*, przypadki te mają charakter incydentalny i nie prowadzą do rozszerzenia katalogu uprawnionych[31].

Podsumowując, należy stwierdzić, że w świetle doktryny interwencja w postępowaniu prejudycjalnym przed TSUE jest dopuszczalna jedynie dla podmiotów, które zostały uznane za stronę lub interwenienta w postępowaniu przed sądem krajowym. Katalog uczestników ma charakter zamknięty i nie podlega rozszerzającej wykładni. Ograniczenia te służą zapewnieniu przejrzystości postępowania, jego sprawności oraz jednolitości wykładni prawa unijnego[32].

IX. Analiza orzecznictwa w zakresie interwencji w postępowaniu prejudycjalnym przed TSUE

Możliwość interwencji podmiotów trzecich w postępowaniu prejudycjalnym przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej stanowi zagadnienie o istotnym znaczeniu praktycznym, zwłaszcza dla organizacji pozarządowych czy stowarzyszeń branżowych, które chcą zaprezentować swoje stanowisko w sprawach wykładni prawa unijnego. Orzecznictwo TSUE w tym zakresie wykształciło bardzo restrykcyjne podejście, które opiera się na literalnej wykładni art. 23 Statutu TSUE oraz powiązanych przepisów proceduralnych.

Zgodnie z utrwaloną linią orzeczniczą, prawo do przedstawiania uwag w postępowaniu prejudycjalnym przysługuje wyłącznie podmiotom wyraźnie wskazanym w art. 23 Statutu TSUE, tj. stronom postępowania głównego, państwom członkowskim, Komisji Europejskiej oraz – w stosownych przypadkach – instytucjom, organom lub jednostkom organizacyjnym Unii, które przyjęły akt będący przedmiotem sporu. Katalog ten ma charakter zamknięty i nie podlega rozszerzeniu na inne osoby fizyczne lub prawne, które nie są wyraźnie wymienione w przepisach. Kluczowe znaczenie ma tu postanowienie Prezesa Trybunału z dnia 16.12.2009 r. w sprawach połączonych C-403/08 i C-429/08 *The Football Association Premier League v. QC Leisure*

30 J. Krommendijk, *The Preliminary…*, s. 1321–1322.

31 Wyrok TSUE z 27.02.2018 r., C-266/16, *Western Sahara Campaign UK v. Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs i Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs*, LEX nr 2447241.

32 A. Arnull, *The European Union and Its Court of Justice*, Oxford 2017, s. 273–275.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

i inni, w którym Trybunał odmówił prawa do udziału pięciu podmiotom, które nie były stronami postępowania krajowego w momencie skierowania pytania prejudycjalnego. Trybunał podkreślił, że udział w postępowaniu przed TSUE jest możliwy wyłącznie dla tych podmiotów, które zostały uznane za strony lub interwenientów przez sąd krajowy przed zadaniem pytania prejudycjalnego. Celem tego ograniczenia jest zapobieżenie sytuacji, w której podmioty trzecie próbowałyby uzyskać dostęp do postępowania unijnego wyłącznie w celu przedstawienia swojego stanowiska, bez rzeczywistego udziału w postępowaniu krajowym[33].

Zbliżone stanowisko zostało zaprezentowane przez TSUE w wyroku z dnia 6.10.2015 r., wydanym w sprawie C-61/14 *Orizzonte Salute Studio Infermieristico Associato v. Azienda Pubblica di Servizi Alla Persona San Valentino Città di Levico Terme i inni*, w którym Trybunał jednoznacznie wskazał, że prawo do przedstawiania uwag w postępowaniu prejudycjalnym przysługuje wyłącznie podmiotom wymienionym w art. 23 Statutu TSUE, a katalog ten jest wyczerpujący[34]. W postanowieniu z dnia 12.09.2007 r. w sprawie C-73/07 *Tietosuojavaltuutettu v. Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy* Trybunał odmówił prawa do przedstawienia uwag inspektorowi, który nie był wyraźnie wymieniony w art. 23 Statutu TSUE i nie miał statusu strony postępowania przed sądem krajowym[35].

Orzecznictwo TSUE podkreśla również, że sąd krajowy, kierując pytanie prejudycjalne, powinien określić kontekst faktyczny i prawny sprawy, aby umożliwić Trybunałowi oraz uprawnionym podmiotom przedstawienie uwag, czego przykładem jest wyrok z dnia 11.09.2003 r. w sprawie C-207/01, *Altair Chimica SpA v. ENEL Distribuzione SpA*[36]. Jednak obowiązek ten nie rozszerza katalogu podmiotów uprawnionych do interwencji. W wyroku z dnia 15.10.2009 r. w sprawie C-138/08 (*Hochtief AG i Linde-KCA-Dresden GmbH v. Közbeszerzések Tanácsa Közbeszerzési Döntőbizottság*) Trybunał podkreślił, że interwenient nie może wprowadzać nowych podstaw roszczeń ani rozszerzać zakresu pytań prejudycjalnych – jego rola ogranicza się do poparcia stanowiska jednej ze stron w ramach już istniejących zarzutów i żądań[37].

W kolejnych orzeczeniach, takich jak wyrok z dnia 23.03.2006 r. w sprawie C-237/04, *Enirisorse SpA v. Sotacarbo SpA*[38], wyrok z dnia 12.04.2005 r. w sprawie

33 Postanowienie TSUE z 16.12.2009 r., C-403/08, *Football Association Premier League Ltd, Netmed Hellas SA, Multichoice Hellas SA v. QC Leisure, David Richardson, AV Station plc, Malcolm Chamberlain, Michael Madden, SR Leisure Ltd, Philip George Charles Houghton, Derek Owen, Karen Murphy v. Media Protection Services Ltd*, LEX nr 569887.

34 Wyrok TSUE z dnia 6.10.2015 r., C-61/14, *Orizzonte Salute – Studio Infermieristico Associato v. Azienda Pubblica di Servizi alla Persona San Valentino – Città di Levico Terme i in.*, LEX nr 1812414.

35 Postanowienie TSUE z dnia 12.09.2007 r., C-73/07, *Tietosuojavaltuutettu v. Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy*, LEX nr 378005.

36 Wyrok TSUE z 11.09.2003 r., C-207/01, *Altair Chimica SpA v. ENEL Distribuzione SpA*, LEX nr 166730.

37 Wyrok TSUE z 15.10.2009 r., C-138/08, *Hochtief AG i Linde-KCA-Dresden GmbH v. Közbeszerzések Tanácsa Közbeszerzési Döntőbizottság*, LEX nr 519498.

38 Wyrok TSUE z 23.03.2006 r., C-237/04, *Enirisorse SpA v. Sotacarbo SpA*, LEX nr 226391.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

C-145/03, *Spadkobiercy Annette Keller v. Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) i Instituto Nacional de Gestión Sanitaria Ingesa*[39] czy wyrok z dnia 14.02.2008 r. w sprawie C-449/06, *Sophiane Gysen v. Groupe S-Caisse d'Assurances Sociales pour Indépendants*, Trybunał konsekwentnie potwierdzał zamknięty charakter katalogu uprawnionych do interwencji oraz obowiązek zapewnienia możliwości przedstawienia uwag wyłącznie przez te podmioty[40].

W praktyce jedyną drogą dla organizacji pozarządowych czy innych podmiotów trzecich do udziału w postępowaniu prejudycjalnym przed TSUE jest uzyskanie statusu interwenienta na etapie krajowym. Przykładem jest sprawa C-426/16 *Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW i inni v. Vlaams Gewest*, w której organizacja GAIA została dopuszczona do interwencji na etapie krajowym, co umożliwiło jej udział w postępowaniu prejudycjalnym przed TSUE. Sprawa ta pokazuje, że uzyskanie statusu interwenienta na poziomie krajowym jest warunkiem koniecznym do udziału w postępowaniu przed Trybunałem[41].

Wyjątek od tej zasady stanowi sprawa C-266/16 *Western Sahara Campaign UK*, w której Marokańska Konfederacja Agrorolnicza (Comader) została dopuszczona do udziału w postępowaniu przed TSUE, mimo że nie brała udziału w postępowaniu przed sądem krajowym[42]. Sprawa ta miała charakter incydentalny i nie zmieniła generalnej, restrykcyjnej linii orzeczniczej Trybunału w zakresie dopuszczalności interwencji podmiotów trzecich[43].

Reasumując, należy stwierdzić, że analiza orzecznictwa TSUE jednoznacznie wskazuje, że możliwość interwencji w postępowaniu prejudycjalnym jest ściśle ograniczona do podmiotów, które uzyskały status strony lub interwenienta przed sądem krajowym przed skierowaniem pytania prejudycjalnego. Katalog uprawnionych do interwencji jest zamknięty, a wszelkie próby jego rozszerzenia spotykają się z odmową Trybunału. Wyjątki te mają charakter incydentalny i nie prowadzą do zmiany utrwalonej praktyki Trybunału, która opiera się na ścisłej wykładni art. 23 Statutu TSUE. Orzecznictwo podkreśla także akcesoryjny i ograniczony charakter interwencji – interwenient nie może wprowadzać nowych podstaw roszczeń ani rozszerzać zakresu

39 Wyrok TSUE z 12.04.2005 r., C-145/03, *Spadkobiercy Annette Keller v. Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) i Instituto Nacional de Gestión Sanitaria (INGESA)*, LEX nr 220735.

40 Wyrok TSUE z 14.02.2008 r., C-449/06, *Sophiane Gysen v. Groupe S – Caisse d'Assurances Sociales pour Indépendants*, LEX nr 360617.

41 Wyrok TSUE z 29.05.2018 r., C-426/16, *Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW i in.* v. *Vlaams Gewest*, LEX nr 2492097.

42 Wyrok TSUE z 27.02.2018 r., C-266/16, *Western Sahara Campaign UK v. Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs* i *Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs*, LEX nr 2447241.

43 Wyrok TSUE z 27.02.2018 r., C-266/16, *Western Sahara Campaign UK v. Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs i Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs*, LEX nr 2447241.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

pytań prejudycjalnych. Celem tych ograniczeń jest zapewnienie sprawności, przejrzystości i jednolitości wykładni prawa Unii Europejskiej.

X. Podstawy prawne interwencji w postępowaniach w sprawie skarg bezpośrednich przed TSUE

Podstawy prawne regulujące możliwość interwencji w postępowaniach dotyczących skarg bezpośrednich przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej obejmują zarówno przepisy traktatowe, jak i akty prawa wtórnego oraz regulaminy postępowania. Głównym aktem prawnym pozostaje Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, który w artykule 263 przewiduje możliwość wniesienia skargi o stwierdzenie nieważności aktu prawnego Unii Europejskiej przez podmioty uprawnione, w art. 265 umożliwia zaskarżenie bezczynności instytucji, organu, urzędu lub agencji Unii, natomiast w art. 268 reguluje odpowiedzialność pozaumowną Unii Europejskiej, pozwalając na dochodzenie roszczeń odszkodowawczych[44].

Komplementarnym dokumentem o fundamentalnym znaczeniu dla dopuszczalności interwencji jest Protokół (nr 3) w sprawie Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który w art. 40 określa krąg podmiotów uprawnionych do interwencji. Zgodnie z jego brzmieniem państwa członkowskie oraz instytucje Unii mają nieograniczone prawo interwencji, natomiast inne podmioty, w tym osoby fizyczne i prawne, mogą zostać dopuszczone do udziału w postępowaniu, jeżeli wykażą interes w rozstrzygnięciu sprawy. Zasada ta nie znajduje jednak zastosowania w sprawach prowadzonych między państwami członkowskimi, instytucjami Unii lub między państwami członkowskimi a instytucjami. Ponadto prawo interwencji przysługuje państwom-stronom Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym oraz Urzędowi Nadzoru EFTA w zakresie spraw mieszczących się w granicach tego porozumienia, bez konieczności wykazywania szczególnego interesu[45].

Dalsze przepisy znajdują się w regulaminach postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości oraz przed Sądem. Regulamin postępowania przed Sądem w art. 143 wskazuje, że wniosek o dopuszczenie do interwencji powinien zostać złożony w terminie sześciu tygodni od publikacji informacji o sprawie w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej oraz musi spełniać określone wymogi formalne. Przepis art. 144 tego regulaminu określa procedurę rozpoznawania wniosku, w tym możliwość zgłoszenia uwag przez strony postępowania oraz regulacje dotyczące informacji poufnych. Z kolei regulamin postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości w art. 129 stanowi, że interwencja służy wyłącznie poparciu jednej ze stron, nie dając interwenientowi statusu pełnoprawnej strony procesowej. Przepis art. 130 reguluje termin i wymogi

44 P. Craig, G. de Búrca, *EU Law…*, s. 470–488.

45 M. Broberg, N. Fenger, *Preliminary…*, s. 260–266.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

formalne wniosku o dopuszczenie do interwencji, natomiast art. 21 wskazuje zasady prowadzenia rejestru spraw i publikowania informacji o nich, co pozostaje istotne z punktu widzenia biegu terminów[46].

XI. Poglądy doktryny w przedmiocie możliwości interwencji w postępowaniach w sprawie skarg bezpośrednich przed TSUE

W literaturze wskazuje się, że art. 40 Statutu TSUE dopuszcza interwencję w sprawach skarg bezpośrednich przez szeroki krąg podmiotów. Każda osoba fizyczna lub prawna może złożyć wniosek o dopuszczenie do udziału w postępowaniu, o ile wykaże interes w jego rozstrzygnięciu[47].

W piśmiennictwie zwraca się uwagę, że pojęcie „interesu w rozstrzygnięciu sprawy" należy rozumieć jako bezpośredni i aktualny interes w rozstrzygnięciu co do samych żądań, a nie jako interes w odniesieniu do podniesionych zarzutów lub argumentów[48]. Oznacza to, że rozstrzygnięcie sprawy musi realnie oddziaływać na sytuację prawną wnoszącego o dopuszczenie do sprawy w charakterze interwenienta. Niewystarczający jest interes pośredni, potencjalny czy hipotetyczny[49].

W literaturze podkreśla się, że interwencja nie jest sposobem na obejście wymogów legitymacji procesowej – interwenient nie może żądać czegoś innego niż strony główne i nie może zmieniać przedmiotu skargi[50]. Rola interwenienta sprowadza się do poparcia – w całości lub części – żądań jednej ze stron stosownie do art. 129 Regulaminu postępowania przed TSUE. Interwencja ma charakter akcesoryjny wobec postępowania głównego i staje się bezprzedmiotowa w razie wykreślenia sprawy z rejestru lub uznania skargi za niedopuszczalną. Interwenient akceptuje stan sprawy, w jakim się znajduje w chwili jego przystąpienia, i nie przysługują mu wszystkie uprawnienia proceduralne strony głównej – w szczególności nie może żądać przeprowadzenia rozprawy ani samodzielnie kształtować przebiegu postępowania[51].

W doktrynie wskazuje się na istnienie swoistej hierarchii interwenientów, wynikającej z odmiennych przesłanek dopuszczenia. Państwa członkowskie i instytucje UE mają nieograniczone prawo do interwencji, natomiast inne podmioty muszą wykazać

46 D. Sarmiento, *Intervention before the Court of Justice of the European Union* (w:) *The Court of Justice and the Construction of Europe*, red. A. Rosas, E. Levits, Y. Bot, Londyn 2012, s. 160–170.

47 J. Barcz, M. Górka, A. Wyrozumska, *Prawo instytucjonalne UE*, Warszawa 2020, s. 367.

48 M. Szwarc-Kuczer, *Interwencja przed Trybunałem Sprawiedliwości UE*, „Europejski Przegląd Sądowy", M.Szwarc-Kuczer, K.Kowalik-Bańczyk, Zasady–Orzecznictwo–Piśmiennictwo, Warszawa 2007, s. 286.

49 Postanowienie TSUE z dnia 27.04.2023 r., C-337/22 P, *Urząd Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej v. Nowhere Co. Ltd.*, LEX nr 3553829.

50 J. Barcz, A. Zawidzka-Łojek, *Sądowe mechanizmy ochrony praworządności w Polsce w świetle najnowszego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, Warszawa 2018, s. 143.

51 K. Lenaerts, I. Maselis, K. Gutman, *EU Procedural Law*, Oxford 2021, s. 556.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

interes w rozstrzygnięciu sprawy. W praktyce oznacza to, że interwencje podmiotów prywatnych są dopuszczane rzadziej i podlegają ścisłej kontroli pod względem spełnienia przesłanek materialnych i formalnych.

Niektórzy przedstawiciele doktryny zauważają, że orzecznictwo TSUE cechuje się większą elastycznością wobec stowarzyszeń reprezentujących interesy zbiorowe, zwłaszcza gdy statutowym celem stowarzyszenia jest ochrona interesów członków, a sprawa dotyczy kwestii mających zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania danej działalności. W takich przypadkach nie jest konieczne wykazanie, że rozstrzygnięcie zmieni sytuację prawną samego stowarzyszenia – wystarczy, że wyrok może mieć istotny wpływ na interesy jego członków. Celem takiej wykładni jest lepsze uchwycenie kontekstu instytucjonalnego spraw przed TSUE i zapobieganie nadmiernej liczbie indywidualnych interwencji, co mogłoby zagrażać sprawności postępowania.

W literaturze podnosi się, że TSUE stosuje rygorystyczne kryteria oceny interesu w rozstrzygnięciu sprawy, wymagając, aby interwencja była uzasadniona realnym wpływem rozstrzygnięcia na sytuację prawną interwenienta[52]. Wyjątkiem może być sytuacja, w której akcjonariusz wykaże, że rozstrzygnięcie wywoła wobec niego skutki prawne inne niż wobec ogółu wspólników[53].

Powyższe ustalenia prowadzą do wniosku, że interwencja w postępowaniach w sprawie skarg bezpośrednich przed TSUE jest narzędziem umożliwiającym udział w postępowaniu podmiotom, które wykażą realny i bezpośredni interes w rozstrzygnięciu sprawy, a zakres ich uprawnień ogranicza się wyłącznie do poparcia żądań stron głównych, bez możliwości samodzielnego kształtowania przedmiotu sporu[54].

XII. Analiza orzecznictwa w zakresie możliwości interwencji w postępowaniach w sprawie skarg bezpośrednich przed TSUE

Jedną z kluczowych przesłanek dopuszczalności interwencji w sprawach skarg bezpośrednich jest wykazanie interesu w rozstrzygnięciu sprawy. Orzecznictwo TSUE nadaje temu pojęciu ścisłą, ograniczającą wykładnię. Pojęcie „interesu w rozstrzygnięciu sprawy" doczekało się w orzecznictwie TSUE jednoznacznej, precyzyjnej i rygorystycznej wykładni. W postanowieniu z dnia 27.04.2023 r. w sprawie C-337/22 P, TSUE wskazał, że „interes w rozstrzygnięciu sprawy" należy rozumieć jako bezpośredni i aktualny interes w odniesieniu do samej sentencji orzeczenia, a nie jedynie do podnoszonych przez strony argumentów lub zarzutów „Rozstrzygnięcie musi mieć potencjał realnego wpływu na sytuację prawną wnioskodawcy". Trybunał zaznaczył przy

52 S. Griller, W. Obwexer, *Litigating before the ECJ and the General Court: Procedural Law and Strategy*, Wien 2022, s. 235–237.

53 P. Craig, G. de Búrca, *EU Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford 2020, s. 501–502.

54 L. Gormley, *EU Procedural Law* (w:) *Oxford Principles of European Union Law*, red. R. Schütze, T. Tridimas, vol. II, Oxford 2017, s. 1321.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

tym, że nie można *per se* wywodzić interesu akcjonariusza z interesu spółki, której jest udziałowcem, ani interesu wierzyciela z pozycji dłużnika – konieczne jest wykazanie samodzielnego, bezpośredniego zagrożenia dla sytuacji prawnej danego podmiotu[55].

Trybunał dopuszcza interwencje stowarzyszeń reprezentujących interesy swoich członków. W postanowieniu z dnia 6.10.2015 r. w sprawie C-418/15 P(I) TSUE uznał, że jeśli spór dotyczy kwestii zasadniczych dla funkcjonowania całego sektora, stowarzyszenie może zostać dopuszczone jako interwenient, nawet jeśli nie wykaże zmiany swojej własnej sytuacji prawnej. Wystarczające jest tu wykazanie, że sentencja wyroku może istotnie wpłynąć na sytuację prawną lub faktyczną członków danego stowarzyszenia[56].

Jednocześnie w postanowieniu z tego samego dnia w sprawie C-362/15 P(I) Trybunał zawęził dopuszczalność interwencji akcjonariuszy spółek, wskazując, że nawet istotne naruszenie ich interesów ekonomicznych nie stanowi wystarczającej podstawy do dopuszczenia do sprawy, jeżeli nie wykazano, że rozstrzygnięcie zmieni indywidualną sytuację prawną wnioskodawcy. Interes akcjonariusza jest bowiem pochodny względem interesu spółki i co do zasady nie uzasadnia samodzielnego udziału w postępowaniu, chyba że szczególne okoliczności indywidualizują jego pozycję.

Istotnym ograniczeniem jest również zakaz wykraczania przez interwenienta poza ramy żądań i zarzutów stron głównych. W wyroku z dnia 3.12.2019 r. w sprawie C-482/17 Trybunał przypomniał, że interwenient nie może modyfikować przedmiotu sprawy ani formułować żądań wykraczających poza zakres skargi strony, którą popiera. Rola interwenienta sprowadza się do przedstawiania argumentów wspierających stanowisko jednej ze stron, a argumentacja wykraczająca poza te ramy podlega odrzuceniu jako niedopuszczalna.

W postanowieniu z dnia 18.12.2020 r. w sprawie C-328/20 TSUE przedstawił hierarchię interwenientów na gruncie art. 40 Statutu. Państwa członkowskie oraz instytucje Unii posiadają nieograniczone prawo do interwencji. Organy i jednostki organizacyjne Unii, a także inne osoby, mogą interweniować pod warunkiem wykazania interesu w rozstrzygnięciu sprawy – z wyłączeniem spraw pomiędzy państwami członkowskimi a instytucjami. Państwa będące stronami Porozumienia o EOG oraz Urząd Nadzoru EFTA korzystają ze szczególnego statusu, który umożliwia im interwencję bez konieczności wykazywania interesu, o ile sprawa dotyczy dziedziny objętej tym porozumieniem[57].

Wymóg terminowości zgłoszenia interwencji został szczególnie wyraźnie podkreślony w postanowieniu z dnia 17.08.2022 r. w sprawie C-4/22 P. TSUE stwierdził,

55 Postanowienie TSUE z 27.04.2023 r., C-337/22 P, *Urząd Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej przeciwko Nowhere Co. Ltd.*, LEX nr 3553829.

56 Postanowienie TSUE z 6.10.2015 r., C-418/15 P(I), *CAP Actions SNCM przeciwko Komisji Europejskiej*, LEX nr 1920988.

57 Postanowienie TSUE z 18.12.2020 r., C-328/20, *Komisja Europejska przeciwko Republice Austrii*, LEX nr 3113319.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

że ścisłe przestrzeganie sześciotygodniowego terminu na wniesienie wniosku o dopuszczenie do sprawy służy zasadzie pewności prawa i zapewnia równość traktowania podmiotów. Nawet powoływanie się na prawa wynikające z Karty Praw Podstawowych nie może skutkować odstępstwem od tych rygorów proceduralnych[58].

W orzeczeniu z dnia 24.06.2015 r. w sprawie C-293/13 P Trybunał rozróżnił interes wymagany w postępowaniu pierwszoinstancyjnym od interesu w postępowaniu odwoławczym. W tym drugim przypadku wystarczające jest wykazanie, że wynik postępowania apelacyjnego może przynieść korzyść stronie składającej odpowiedź na odwołanie, niezależnie od tego, czy korzyść ta ma charakter prawny, ekonomiczny czy inny. Tym samym TSUE uznał, że w postępowaniu odwoławczym próg dopuszczalności interwencji może być niższy, jeżeli wynik sprawy rzeczywiście oddziałuje na sytuację podmiotu wspierającego stronę przeciwną apelacji.

W wyroku z dnia 24.05.2011 r. w sprawie C-61/08 Trybunał jednoznacznie wskazał, że wniosek o interwencję może dotyczyć wyłącznie poparcia żądań jednej ze stron. Interwenient nie może przedstawić własnych roszczeń ani poszerzać zakresu sporu – jego rola sprowadza się do przedstawienia stanowiska wspierającego stronę główną w granicach przez nią wyznaczonych[59].

Całokształt orzecznictwa TSUE wskazuje na jednolite i konsekwentne podejście interpretacyjne, zakładające ścisłą reglamentację możliwości interwencji w postępowaniach dotyczących skarg bezpośrednich. Z jednej strony służy to zapewnieniu sprawności i porządku postępowania przed TSUE, z drugiej – chroni strukturę sporu i zapobiega jego rozmyciu przez podmioty nieposiadające realnego interesu w rozstrzygnięciu. Choć Trybunał dopuszcza pewną elastyczność w przypadku organizacji reprezentujących interesy zbiorowe, wymaga jednak zawsze wykazania konkretnego wpływu rozstrzygnięcia na sytuację prawną reprezentowanych członków. Interwencja pozostaje zatem środkiem wymagającym precyzyjnego uzasadnienia oraz zgodności ze ściśle określonymi wymogami proceduralnymi i materialnymi.

XIII. Podstawy prawne udziału *amicus curiae* w postępowaniu przed ETPCz

Podstawę udziału podmiotów trzecich jako *amicus curiae* w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka stanowi art. 36 ust. 2 EKPC, w brzmieniu nadanym Protokołem nr 11. Przepis ten upoważnia Przewodniczącego Trybunału do zaproszenia – w interesie wymiaru sprawiedliwości – każdej Wysokiej Układającej

58 Postanowienie TSUE z 17.08.2022 r., C-4/22 P, *St. Jude Medical Coordination Center (SJM Coordination Center) przeciwko Komisji Europejskiej*, LEX nr 3409643.

59 Wyrok TSUE z dnia 24.06.2015 r., C-293/13 P, *Fresh Del Monte Produce Inc. przeciwko Komisji Europejskiej oraz Komisja Europejska przeciwko Fresh Del Monte Produce Inc.*, LEX nr 1746429.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

się Strony nieuczestniczącej w postępowaniu lub innego zainteresowanego podmiotu (innego niż skarżący) do złożenia pisemnych uwag lub udziału w rozprawie. Przepis ten został rozwinięty w art. 44 Regulaminu Trybunału, który w ust. 3 stanowi, że również na wniosek zainteresowanego podmiotu Prezes Trybunału może zezwolić na interwencję, o ile zostanie ona uznana za leżącą w interesie należytego wymiaru sprawiedliwości.

Wniosek o dopuszczenie do interwencji powinien być należycie uzasadniony i sporządzony w języku angielskim lub francuskim, a także złożony w terminie 12 tygodni od dnia przekazania skargi państwu pozwanemu lub od ogłoszenia decyzji o przekazaniu sprawy do Wielkiej Izby. W wyjątkowych przypadkach Przewodniczący Trybunału może wyznaczyć inne terminy lub warunki, których niespełnienie może skutkować nieuwzględnieniem pisemnych uwag w aktach sprawy.

Reguła 44 Regulaminu Trybunału była dwukrotnie nowelizowana: 3 .06.2022 r. oraz 3.03.2023 r., w kontekście postulatów Deklaracji Kopenhaskiej z 2018 r. dotyczących wzmocnienia procesu konsultacyjnego przed Trybunałem. Równolegle, 13 marca 2023 r., Przewodniczący Trybunału wydał na podstawie Reguły 32 Wytyczne praktyczne dotyczące interwencji strony trzeciej na podstawie art. 36 ust. 2 Konwencji (Practice Direction – Third-Party Interventions), doprecyzowujące terminy, formę, zakres i rolę interwencji. Zgodnie z pkt 5 Wytycznych, interwencja na podstawie art. 36 ust. 2 „nie jest prawem; należy do uznania Trybunału i jest możliwa tylko wówczas, gdy Trybunał uzna, że leżałaby ona w interesie należytego wymiaru sprawiedliwości". Punkt 34 lit. b Wytycznych precyzuje, że uwagi *amicus curiae* nie powinny dotyczyć konkretnych okoliczności sprawy ani dopuszczalności lub przedmiotu skargi, lecz raczej odnosić się do ogólnych zagadnień podniesionych w sprawie.

Cechą wyróżniającą mechanizm udziału *amicus curiae* jest brak wymogu wykazania statusu „ofiary" naruszenia praw konwencyjnych w rozumieniu art. 34 EKPC. W odróżnieniu od skarżącego, *amicus curiae* nie musi dowodzić, że doznał bezpośredniego uszczerbku – wystarczające jest, aby jego udział mógł przyczynić się do lepszego rozpoznania sprawy przez Trybunał. Celem interwencji jest przede wszystkim obiektywizacja postępowania i dostarczenie Trybunałowi argumentów, informacji lub kontekstu, które nie zostały podniesione przez strony główne.

W praktyce ETPCz szeroko korzysta z możliwości dopuszczania do udziału podmiotów trzecich, zwłaszcza organizacji pozarządowych, uczelni, instytucji międzynarodowych oraz ekspertów. Według badań empirycznych R. Cichowski i E. Chrun, w bazie wyroków ETPCz z interwencjami stron trzecich z lat 1961–2014 odnotowano 865 spraw, przy czym stwierdzono stały, około dwudziestoprocentowy roczny wzrost liczby interwencji między 1979 a 2012 r.; z tej liczby 350 interwencji pochodziło od organizacji praw człowieka. Z kolei według badań L. Van den Eynde, w latach 1986–2013 ponad 140 organizacji praw człowieka interweniowało jako *amicus curiae*

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

w 237 sprawach, składając łącznie 294 interwencje. Tendencja wzrostowa utrzymuje się, a Trybunał opublikował szczegółowe wytyczne dotyczące udziału *amicus curiae*, obejmujące wymogi formalne, terminy składania wniosków, zakres pisemnych uwag oraz zasady udziału w rozprawie.

Interwencje państw jako stron trzecich przed ETPCz dzielą się na dwa reżimy. Interwencje na podstawie art. 36 ust. 1 EKPC – tj. prawo państwa, którego obywatelem jest skarżący – są stosunkowo rzadkie i obejmują mniej niż kilkanaście przypadków w historii Trybunału. Znacznie częstsze są interwencje państw na podstawie art. 36 ust. 2, gdy państwo dostrzega, że rozstrzygnięcie może wpłynąć na jego własny system prawny. Sztandarowym przykładem jest sprawa *Lautsi i inni przeciwko Włochom* (skarga nr 30814/06, wyrok Wielkiej Izby z 18.03.2011 r.) dotycząca obecności krzyży w szkołach publicznych, w której dziesięć rządów – Armenia, Bułgaria, Cypr, Grecja, Litwa, Malta, Monako, Rosja, Rumunia i San Marino – interweniowało po stronie Włoch. Inne znaczące przykłady obejmują interwencję Zjednoczonego Królestwa w sprawie *Saadi przeciwko Włochom* (wydalanie w sprawach terroryzmu) oraz interwencje kilku państw w sprawie *Taxquet przeciwko Belgii* (uzasadnianie werdyktów ław przysięgłych).

Coraz istotniejszą kategorię interwenientów stanowią organizacje międzynarodowe. Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR) interweniował m.in. w przełomowej sprawie *M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji* (skarga nr 30696/09, wyrok Wielkiej Izby z 21.01.2011 r.) dotyczącej systemu Dublin II – była to pierwsza interwencja UNHCR przed trybunałem międzynarodowym – oraz w sprawie *Hirsi Jamaa i inni przeciwko Włochom* (skarga nr 27765/09) dotyczącej push-backów na Morzu Śródziemnym. Komisja Europejska interweniowała w sprawie *Bosphorus przeciwko Irlandii* (implementacja prawa UE) oraz w sprawie *Avotiņš przeciwko Łotwie* (skarga nr 17502/07, wyrok Wielkiej Izby z 23.05.2016 r.), przedstawiając uwagi dotyczące domniemania Bosphorus i zgodności rozporządzenia Bruksela I z art. 6 EKPC.

Szczególną kategorię interwenientów stanowi Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, który – zgodnie z art. 36 ust. 3 EKPC (dodanym Protokołem nr 14, obowiązującym od 1.06.2010 r.) – ma prawo do przedkładania pisemnych uwag oraz udziału w rozprawach bez potrzeby uzyskiwania odrębnej zgody Przewodniczącego Trybunału. Komisarz korzysta z tego uprawnienia oszczędnie, koncentrując się na sprawach migracyjnych, wolności mediów i prawach osób z niepełnosprawnościami. Pierwszą interwencją z własnej inicjatywy po wejściu w życie Protokołu nr 14 była sprawa *Centre for Legal Resources w imieniu Valentina Câmpeanu przeciwko Rumunii* (skarga nr 47848/08, wyrok Wielkiej Izby z 17.07.2014 r.). W obszarze wolności mediów Komisarz Nils Muižnieks interweniował w 2017 r. w kilkudziesięciu sprawach przeciwko Turcji dotyczących wolności wypowiedzi dziennikarzy i parlamentarzystów.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

Krajowe instytucje ochrony praw człowieka (NHRI) stanowią dynamicznie rozwijającą się kategorię interwenientów, działających na podstawie art. 36 ust. 2 EKPC i Reguły 44 ust. 3 Regulaminu. Ich interwencje mają szczególną wagę, ponieważ opierają się na oficjalnym mandacie niezależnego dostarczania informacji o sytuacji praw człowieka w danym państwie i mogą wskazać Trybunałowi systemowy charakter problemu – co ma kluczowe znaczenie w wyrokach pilotażowych.

Szczególną aktywność wykazuje polski Rzecznik Praw Obywatelskich (RPO), będący jednym z najaktywniejszych NHRI przed ETPCz. RPO przystąpił jako *amicus curiae* do szeregu kluczowych spraw dotyczących praworządności i niezależności sądownictwa, w tym: *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. przeciwko Polsce* (skarga nr 4907/18, wyrok z 7.05.2021 r.) – pierwszego wyroku dotyczącego zmian w Trybunale Konstytucyjnym po 2015 r.; *Grzęda przeciwko Polsce* (skarga nr 43572/18, wyrok Wielkiej Izby z 15.03.2022 r.); *Reczkowicz przeciwko Polsce* (skarga nr 43447/19, wyrok z 22.07.2021 r.) dotyczącej Izby Dyscyplinarnej SN; *Advance Pharma sp. z o.o. przeciwko Polsce* (skarga nr 1469/20, wyrok z 3.02.2022 r.); *Wałęsa przeciwko Polsce* (skarga nr 50849/21, wyrok z 23.11.2023 r.) – wyroku pilotażowego; a także *Żurek przeciwko Polsce* (skarga nr 39650/18) i *Tuleya przeciwko Polsce* (skargi nr 21181/19 i 51751/20).

Wśród innych aktywnych NHRI wskazać należy francuską *Commission nationale consultative des droits de l'homme* (CNCDH), która od 2013 r. przekazała Trybunałowi kilkanaście interwencji, oraz brytyjską *Equality and Human Rights Commission* (EHRC), dysponującą ustawowym mandatem do interwencji na podstawie s. 30(1) Equality Act 2006. Pierwszą zbiorową interwencją NHRI była sprawa *D.D. przeciwko Litwie* (skarga nr 13469/06, 2008 r.) dotycząca zdolności prawnej osób z niepełnosprawnościami.

Podsumowując – udział *amicus curiae* w postępowaniu przed ETPCz stanowi istotny instrument wspierający Trybunał w realizacji jego funkcji orzeczniczej. Choć dopuszczenie do udziału ma charakter fakultatywny i zależy od uznania Przewodniczącego Trybunału, instytucja ta została ukształtowana tak, by sprzyjać szerokiemu udziałowi społeczeństwa obywatelskiego w ochronie praw człowieka – niezależnie od tego, czy podmiot trzeci został bezpośrednio dotknięty naruszeniem.

XIV. Doktryna udziału *amicus curiae* w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka

W doktrynie podkreśla się, że instytucja *amicus curiae* (przyjaciela sądu) w postępowaniu przed ETPCz służy przede wszystkim obiektywizacji procesu sądowego oraz wszechstronnemu rozpoznaniu sprawy. *Amicus curiae* nie występuje w roli strony postępowania ani nie reprezentuje interesów jego uczestników – jego funkcją jest

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

dostarczanie Trybunałowi istotnych informacji prawnych, faktycznych lub specjalistycznych, które mogą mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Udział *amicus curiae* ma na celu ułatwienie Trybunałowi wydania słusznego wyroku poprzez przedstawienie szerszego kontekstu prawnego, społecznego lub międzynarodowego, w jakim rozpatrywana jest sprawa[60].

W polskiej doktrynie instytucję interwencji strony trzeciej przed ETPCz omawiają w szczególności M.A. Nowicki (*Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*) oraz komentarz pod red. L. Garlickiego (*Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz*), wskazując na rosnące znaczenie tej instytucji dla polskiej praktyki prawnej. W literaturze anglojęzycznej fundamentalne znaczenie ma monografia N. Bürli (*Third-Party Interventions before the European Court of Human Rights*, Intersentia 2017), w której autorka – na podstawie analizy wszystkich spraw z interwencją w latach 1979–2016 – proponuje trójdzielną typologię interwencji: (1) interwencje *amicus curiae* przez organizacje mające „wirtualny interes" w sprawie; (2) interwencje państw członkowskich wzmacniające suwerenność państwową; oraz (3) rzeczywiste interwencje stron trzecich przez osoby zaangażowane w okoliczności faktyczne sprawy.

We wczesnym okresie działalności ETPCz udział osób trzecich w postępowaniu był marginalny i zależał wyłącznie od inicjatywy Trybunału. Z czasem, zwłaszcza po wejściu w życie Protokołu nr 11 do EKPC, praktyka ta została zliberalizowana. Obecnie, zgodnie z art. 36 ust. 2 EKPC oraz art. 44 Regulaminu ETPCz, zarówno Trybunał może z własnej inicjatywy zaprosić osoby trzecie do udziału w postępowaniu, jak i zainteresowane podmioty (np. organizacje pozarządowe, instytucje międzynarodowe, eksperci) mogą samodzielnie występować z wnioskiem o dopuszczenie do udziału w charakterze *amicus curiae*[61].

Zgodnie z opinią przedstawicieli doktryny ETPCz wykazuje dużą otwartość na interwencje *amicus curiae*, zwłaszcza ze strony organizacji pozarządowych, które często posiadają unikalną wiedzę ekspercką lub reprezentują interesy grup społecznych, których prawa mogą być pośrednio dotknięte rozstrzygnięciem sprawy. Trybunał aktywnie korzysta z instytucji *amicus curiae*, o czym świadczą liczne interwencje organizacji pozarządowych w sprawach dotyczących praw człowieka, mniejszości, środowiska czy wolności słowa[62].

W literaturze zaznacza się, że podstawowym kryterium dopuszczenia *amicus curiae* jest interes wymiaru sprawiedliwości (*the interest of the proper administration of justice*). Trybunał ocenia, czy udział danej osoby trzeciej może wnieść wartość dodaną do postępowania – np. poprzez przedstawienie argumentów, które nie zostały

60 K. Działocha, *Europejski Trybunał Praw Człowieka – organizacja i postępowanie*, Warszawa 2011, s. 138.

61 E. Lambert Abdelgawad, *The Execution of Judgments of the European Court of Human Rights*, „Council of Europe Publishing" 2008, s. 62.

62 L. Hodson, *NGOs and the Struggle for Human Rights in Europe*, „Human Rights Quarterly" 2011/33, s. 705–730.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

podniesione przez strony, lub poprzez dostarczenie szerszego kontekstu prawnego czy społecznego[63].

Amicus curiae nie musi wykazywać statusu „ofiary" naruszenia praw konwencyjnych, co odróżnia go od skarżącego stosownie do art. 34 EKPC. Wystarczy, że jego udział może przyczynić się do lepszego rozpoznania sprawy. W praktyce interwencje *amicus curiae* dotyczą najczęściej zagadnień ogólnych, systemowych lub precedensowych, a nie indywidualnych interesów stron.

Niektórzy komentatorzy zwracają uwagę, że decyzja o dopuszczeniu *amicus curiae* ma charakter uznaniowy i należy do Przewodniczącego Trybunału lub Izby. Trybunał może określić warunki udziału, zakres tematyczny interwencji, a także zdecydować o nieuwzględnieniu uwag, jeśli nie spełniają one wymogów formalnych lub merytorycznych. W wyjątkowych przypadkach *amicus curiae* może zostać dopuszczony do udziału w rozprawie ustnej, jednak zasadą jest składanie uwag na piśmie[64].

Pomimo szerokiej swobody decyzyjnej Trybunału, w literaturze podnosi się, że praktyka ta nie powinna skutkować pominięciem istotnych okoliczności faktycznych lub prawnych, które mogłyby mieć wpływ na sprawiedliwe rozstrzygnięcie[65].

W ślad za stanowiskiem doktrynalnym interwencje *amicus curiae* mają istotne znaczenie dla rozwoju orzecznictwa ETPCz, zwłaszcza w sprawach precedensowych lub dotyczących nowych problemów prawnych. Umożliwiają one Trybunałowi uwzględnienie szerszego spektrum argumentów i perspektyw, co sprzyja lepszej ochronie praw człowieka i podnosi jakość orzecznictwa. Interwencje te są także narzędziem wpływu społecznego i eksperckiego na kształtowanie standardów praw człowieka w Europie.

Badania empiryczne wskazują, że liczba interwencji *amicus curiae* przed ETPCz systematycznie rośnie, zwłaszcza od końca lat 90. XX wieku. W praktyce interwencje te są często wykorzystywane przez organizacje pozarządowe, instytucje międzynarodowe, a także organy państwowe, które nie są stroną postępowania, ale mają istotny interes w rozstrzygnięciu sprawy[66].

Piśmiennictwo wskazuje, że udział *amicus curiae* w postępowaniu przed ETPCz jest ważnym instrumentem służącym obiektywizacji procesu, podniesieniu jakości orzecznictwa oraz zapewnieniu wszechstronnego rozpoznania sprawy. Instytucja ta, choć uznaniowa i zależna od decyzji Trybunału, stanowi ważny instrument demokratyzacji i transparentności postępowania, umożliwiający aktorom społecznym realny wpływ na kształtowanie standardów ochrony praw człowieka w Europie[67].

63 K. Szwed, *Amicus curiae w postępowaniu przed sądami międzynarodowymi*, Warszawa 2022, s. 51.

64 M. Eudes, *Le rôle des tiers dans les procès devant la Cour européenne des droits de l'homme*, Paris 2015, s. 93.

65 M. Eudes, *Le rôle...*, s. 54.

66 L. Lavrysen, *Strengthening the Protection of Human Rights by Relying on External Sources: The Role of Amicus Curiae*, „Netherlands Quarterly of Human Rights" 2016/34(3), s. 307–332.

67 M. Balcerzak, *Amicus curiae przed ETPCz*, „Państwo i Prawo" 2017/10, s. 15.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

XV. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące udziału *amicus curiae*

W decyzji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 22.11.2016 r. w sprawie *Piotrowski przeciwko Polsce* (skarga nr 8923/12) Trybunał dopuścił do udziału w postępowaniu Europejskie Centrum na rzecz Sprawiedliwości i Praw Człowieka w charakterze *amicus curiae*. Podmiot ten przedstawił pisemne uwagi dotyczące społecznego znaczenia stabilności małżeństwa oraz ochrony rodziny. Decyzja ta wskazuje, że ETPCz dopuszcza interwencje również wtedy, gdy uwagi mają charakter ogólnospołeczny, a nie dotyczą interesu indywidualnego stron[68].

W wyroku z dnia 5.09.2013 r. w sprawie *I. przeciwko Szwecji* (skarga nr 61204/09) Trybunał rozważył dopuszczalność interwencji państwa jako strony trzeciej w kontekście skarg wnoszonych przez obywateli tego państwa. Wskazano, że art. 36 ust. 1 Konwencji nie ma zastosowania w sytuacjach, w których podstawą skargi jest obawa przed powrotem do państwa członkowskiego, które miałoby dopuścić się naruszeń art. 2 lub 3 EKPC. Tym samym Trybunał podkreślił, że prawo do interwencji nie ma charakteru absolutnego i jest uzależnione od przedmiotu sprawy oraz jej charakteru.

W sprawie *Centre for Legal Resources w imieniu Valentina Câmpeanu przeciwko Rumunii* (skarga nr 47848/08), zakończonej wyrokiem z dnia 17.07.2014 r., ETPCz dopuścił interwencję organizacji pozarządowej, mimo że nie była ona bezpośrednią „ofiarą" naruszenia. Organizacja działała bowiem w imieniu osoby niezdolnej do samodzielnego dochodzenia swoich praw. Było to orzeczenie przełomowe, potwierdzające, że interwencja może być uzasadniona także w przypadku potrzeby ochrony osoby trzeciej znajdującej się w szczególnej sytuacji ze względu na jej sytuację życiową lub niepełnosprawność.

W wyroku z dnia 15.03.2022 r. w sprawie *Grzęda przeciwko Polsce* (skarga nr 43572/18) Trybunał dopuścił do udziału w postępowaniu łącznie dziewięciu interwenientów, w tym Rzecznika Praw Obywatelskich, fundację „Sędziowie dla Sędziów", Specjalnego Sprawozdawcę ONZ ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników, rządy Danii i Holandii oraz inne podmioty. Uwagi tych podmiotów zostały włączone do akt sprawy i przyczyniły się do jej wszechstronnego rozpoznania, wzmacniając obiektywizm i transparentność postępowania.

W wyroku *Lambert i inni przeciwko Francji* (skarga nr 46043/14, wyrok Wielkiej Izby z 5.06.2015 r.) ETPCz wyraźnie zaznaczył, że osoby trzecie działające jako *amicus curiae* nie mogą reprezentować którejkolwiek ze stron postępowania. Rola interwenienta ogranicza się do przedstawienia ogólnego kontekstu prawnego lub faktycznego, co ma na celu wsparcie Trybunału w ocenie szerszych uwarunkowań sprawy, bez ingerencji w indywidualny spór.

68 Decyzja ETPCz z 22.11.2016 r., 8923/12, *Piotrowski v. Polska*, LEX nr 2165612.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

Analiza przedstawionego orzecznictwa prowadzi do kilku istotnych wniosków. Po pierwsze, Trybunał konsekwentnie wskazuje, że instytucja *amicus curiae* służy interesowi wymiaru sprawiedliwości, w szczególności przez umożliwienie bardziej obiektywnego i kompleksowego rozpoznania sprawy. Po drugie, interwencje podmiotów trzecich są dopuszczane zarówno z inicjatywy samego Trybunału, jak i na wniosek zainteresowanych organizacji lub państw, przy czym decyzja o ich dopuszczeniu ma charakter uznaniowy. Po trzecie, zakres udziału *amicus curiae* ogranicza się do przedstawiania argumentów natury ogólnej, eksperckiej lub systemowej, a nie do reprezentowania interesu konkretnej strony. Po czwarte, w praktyce Trybunał coraz częściej sięga po ten instrument, zwłaszcza w sprawach o charakterze precedensowym, systemowym lub wywołujących znaczące zainteresowanie opinii publicznej.

Podsumowując, należy stwierdzić, że *amicus curiae* stanowi w praktyce ETPCz istotny mechanizm wspierający transparentność i rzetelność postępowania. Umożliwia Trybunałowi uwzględnienie szerszego kontekstu normatywnego i społecznego, co sprzyja pogłębionej ochronie praw człowieka w systemie strasburskim.

XVI. Zakończenie

Instytucja *amicus curiae*, czyli „przyjaciela sądu", odgrywa istotną rolę zarówno w postępowaniach przed TSUE, jak i ETPCz. Analiza przepisów, doktryny oraz orzecznictwa obu trybunałów pozwala sformułować kluczowe wnioski dotyczące zakresu, warunków i praktyki dopuszczania interwencji podmiotów trzecich w tych postępowaniach.

W obu systemach prawnych – unijnym i strasburskim – *amicus curiae* nie jest stroną postępowania, lecz podmiotem, który z własnej inicjatywy lub na zaproszenie sądu przedstawia opinie prawne, faktyczne lub eksperckie istotne dla rozstrzyganej sprawy. Zakres i warunki dopuszczania takiego udziału różnią się jednak istotnie.

W systemie strasburskim procedura dopuszczenia do udziału w postępowaniu jest znacznie bardziej elastyczna. Na podstawie art. 36 ust. 2 EKPC oraz art. 44 Regulaminu ETPCz Przewodniczący Trybunału może dopuścić każdą osobę trzecią, jeżeli jej udział leży w interesie wymiaru sprawiedliwości. Co istotne, *amicus curiae* nie musi wykazywać statusu „ofiary" naruszenia, a decyzja o dopuszczeniu ma charakter uznaniowy. ETPCz regularnie korzysta z tej instytucji, zwłaszcza w sprawach precedensowych, systemowych lub o znaczącym kontekście społecznym.

W obu trybunałach interwencje *amicus curiae* pełnią podobne funkcje: wspierają obiektywizację postępowania, umożliwiają szersze rozpoznanie sprawy, wprowadzają kontekst społeczny i prawny, sprzyjają sprawiedliwemu orzeczeniu oraz zwiększają transparentność i legitymację instytucji orzekających.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

Jednocześnie w orzecznictwie ETPCz akcentuje się, że opinie *amicus curiae* nie mają służyć reprezentacji interesów którejkolwiek ze stron, lecz przekazaniu Trybunałowi informacji o charakterze ogólnym, systemowym lub eksperckim. W odróżnieniu od tego, TSUE dopuszcza udział osób trzecich wyłącznie w ramach interwencji na podstawie art. 40 Statutu – pod warunkiem wykazania interesu prawnego w rozstrzygnięciu sprawy, co oznacza znacznie bardziej formalistyczne i zawężone podejście.

W orzeczniczej praktyce TSUE interwencje osób trzecich – takich jak organizacje społeczne, przedsiębiorstwa czy uczelnie – należą do rzadkości i są ograniczone do przypadków spełniających ściśle określone przesłanki proceduralne. Możliwość interwencji w postępowaniu prejudycjalnym nie istnieje – udział możliwy jest wyłącznie dla podmiotów formalnie uczestniczących w postępowaniu krajowym.

De lege ferenda zasadne byłoby rozważenie wprowadzenia odrębnej instytucji *amicus curiae* do postępowania prejudycjalnego, szczególnie w sprawach o charakterze systemowym, konstytucyjnym lub mających wpływ na prawa podstawowe. Umożliwienie udziału organizacji eksperckich lub instytucji społeczeństwa obywatelskiego mogłoby znacząco wzbogacić perspektywę interpretacyjną Trybunału i zwiększyć jakość orzecznictwa.

Dodatkowo postuluje się stworzenie przejrzystych, jednolitych kryteriów dopuszczania interwenientów do postępowań przed TSUE – z uwzględnieniem typów spraw, w których opinie podmiotów trzecich mogą stanowić wartość dodaną, na przykład sprawy dotyczące ochrony środowiska, konkurencji, nowych technologii, danych osobowych czy praw człowieka. W ten sposób instytucja *amicus curiae* mogłaby wspierać bardziej pluralistyczny, otwarty i społecznie zakorzeniony wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej.

W obliczu globalnych wyzwań XXI wieku – takich jak rozwój sztucznej inteligencji, kryzys klimatyczny czy migracje – znaczenie instytucji *amicus curiae* będzie prawdopodobnie rosło, stanowiąc ważne narzędzie w zapewnianiu wieloperspektywicznego, eksperckiego i społecznie wrażliwego wymiaru sprawiedliwości.

Podsumowując – *amicus curiae* to narzędzie, które – mimo różnic proceduralnych – odgrywa coraz większą rolę w międzynarodowym wymiarze sprawiedliwości. Umożliwia sądom dostęp do szerszego spektrum argumentów, kontekstów i perspektyw, co sprzyja zarówno lepszej ochronie praw jednostki, jak i wzmacnianiu demokratycznej legitymizacji sądownictwa międzynarodowego oraz rozwojowi spójnej wykładni prawa w Europie.

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

apl. adw. Barbara Sikoń

Doktorantka w Szkole Nauk Społecznych Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego (dyscyplina: nauki prawne), aplikantka adwokacka w Okręgowej Izbie Adwokackiej w Krakowie.

Doctoral student at the School of Social Sciences at the Faculty of Law, Administration and Economics of the University of Wrocław (discipline: legal sciences), trainee advocate at the District Bar Council in Kraków
ORCID: 0000-0003-2336-351.

Abstract

Keywords: *amicus curiae, third-party intervention, Court of Justice of the European Union (CJEU), European Court of Human Rights (ECtHR) interest in the outcome of the case*

Amicus curiae and third-party intervention before the CJEU and the ECtHR – principles, practice, and the importance of the Interest in the outcome of the case requirement

The article examines the role and significance of the amicus curiae institution in proceedings before the Court of Justice of the European Union (CJEU) and the European Court of Human Rights (ECtHR). It provides a comparative analysis of the legal frameworks, judicial practice, and functions that third-party interventions serve in both systems. The article points out that before the CJEU, the possibility for amicus curiae participation is strictly limited by law and subject to stringent procedural requirements, particularly in proceedings relative to requests for preliminary rulings, where intervention is only permitted for parties already participating in the domestic proceedings. In direct actions before the CJEU, the list of entities entitled to intervene is broader; however, admission requires demonstrating an interest in the outcome of the case, which must be both direct and current. By contrast, the ECtHR system is significantly more flexible: the President of the Court may authorize the participation of any interested person or organization, provided it serves the interests of justice, without requiring the intervener to prove victim status under the Convention. The article emphasizes that amicus curiae interventions contribute to making the proceedings more objective, ensure a comprehensive examination of the case, and enhance the quality of judicial decisions. Their role – particularly before the ECtHR – is steadily expanding, thereby promoting stronger protection of human rights and the rule of law in Europe.

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

Bibliografia

1. **Arnull Anthony,** *The European Union and Its Court of Justice*, Oxford 2017
2. **Balcerzak Michał,** *Amicus curiae przed ETPCz*, „Państwo i Prawo" 2017/10
3. **Barcz Jan, Górka Maciej, Wyrozumska Anna,** *Prawo instytucjonalne UE*, Warszawa 2020
4. **Barcz Jan, Zawidzka-Łojek Anna,** *Sądowe mechanizmy ochrony praworządności w Polsce w świetle najnowszego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, Warszawa 2018
5. **Barents René,** *The Autonomy of Community Law*, Londyn 2004
6. **Bobek Michal,** *Selected Aspects of the Amicus Curiae Brief in the European Legal Context*, Cambridge 2001
7. **Broberg Morten, Fenger Niels,** *Preliminary References to the European Court of Justice*, Oxford 2021
8. **Bürli Nicole,** *Third-Party Interventions before the European Court of Human Rights: Amicus Curiae, Member-State and Third-Party Interventions*, Intersentia 2017
9. **Chayes Abram,** *The Role of the Judge in Public Law Litigation*, „Harvard Law Review" 1976/89
10. **Ciampi Annalisa,** *The Role of Amici Curiae before International Criminal Tribunals*, „Journal of International Criminal Justice" 2001/4
11. **Craig Paul, de Búrca Gráinne,** *EU Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford 2020
12. **De Búrca Rachel,** *The European Court of Justice and Civil Society: Litigation and Governance*, „Civil Society and the European Union" 2013
13. **De Vido Sara,** *The Role of NGOs in the Amicus Curiae Mechanism before the ECtHR*, „EJIL" 2020/31(1)
14. **Działocha Kazimierz,** *Europejski Trybunał Praw Człowieka – organizacja i postępowanie*, Warszawa 2011
15. **Eudes Marina,** *Le rôle des tiers dans les procès devant la Cour européenne des droits de l'homme*, Paris 2015
16. **Gormley Laurence,** *EU Procedural Law* (w:) *Oxford Principles of European Union Law*, red. R. Schütze, T. Tridimas, Oxford 2017
17. **Griller Stefan, Obwexer Walter,** *Litigating before the ECJ and the General Court: Procedural Law and Strategy*, Wien 2022
18. **Hodson Loveday,** *NGOs and the Struggle for Human Rights in Europe*, „Human Rights Quarterly" 2011/33
19. **Horodyski Dominik,** *Rola amicus curiae w arbitrażu inwestycyjnym*, „Przegląd Prawa Handlowego" 2017/7
20. **Kastelik-Smaza Agnieszka,** *Pytania prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej a ochrona praw jednostki*, Warszawa 2010
21. *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010–2011, t. I–II

DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4

22. **Krommendijk Jasper,** *The Preliminary Reference Procedure and the Lack of Effective Judicial Protection by the Court of Justice of the EU: An Analysis of Dutch Cases and CJEU Judgments*, „Common Market Law Review" 2020/57
23. **Lambert Abdelgawad Elisabeth,** *The Execution of Judgments of the European Court of Human Rights*, „Council of Europe Publishing" 2008
24. **Lavrysen Laurens,** *Strengthening the Protection of Human Rights by Relying on External Sources: The Role of Amicus Curiae*, „Netherlands Quarterly of Human Rights" 2016/34(3)
25. **Lenaerts Koen, Maselis Ignace, Gutman Kathleen,** *EU Procedural Law*, Oxford 2014
26. **Mackenzie Ruth, Romano Cesare, Sands Philippe,** *Manual on International Courts and Tribunals*, Oxford 2010
27. **Nowicki Marek Antoni,** *S. i Marper przeciwko Wielkiej Brytanii – wyrok ETPC z dnia 4 grudnia 2008 r., skarga nr 30562/04 i 30566/04* (w:) *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2008*, red. M.A. Nowicki, Warszawa 2009
28. **Nowicki Marek Antoni,** *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2017
29. **Resnik Judith,** *Amicus Curiae: Ethical, Legal and Procedural Aspects*, „University of Chicago Law Review" 2003/70
30. **Sarmiento Daniel,** *Intervention before the Court of Justice of the European Union* (w:) *The Court of Justice and the Construction of Europe*, red. A. Rosas, E. Levits, Y. Bot, Londyn 2012
31. **Szwed Katarzyna,** *Amicus curiae w postępowaniu przed sądami międzynarodowymi*, Warszawa 2022
32. **Tridimas Takis,** *The General Principles of EU Law*, Oxford 2006
33. **Van den Eynde Laura,** *An Empirical Look at the Amicus Curiae Practice of Human Rights NGOs before the ECtHR*, „Netherlands Quarterly of Human Rights" 2013/31(3), s. 271–313
34. **Vido Sara De,** *The Role of NGOs in the Amicus Curiae Mechanism before the ECtHR*, „EJIL" 2020/31(1)
35. **Wróbel Andrzej, Ziemski Krystian,** *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2021, t. 2
36. **Ziegler Katja,** *Strengthening the Rule of Law through Amicus Curiae Submissions in the European Court of Human Rights*, „Human Rights Law Review" 2017/17

 DOI: 10.54383/0031-0344.2026.07.4